

Crtež kamina, iz: Tutte l'opere d'architettura, et prospetiva di Sebastiano Serlio, 1537.

Vanja Kovačić
Split

PRILOG ZA TIPOLOGIJU KASNO RENESANSNIH KAMINA

UDK: 697.2(497.5Split):904>"15/16"

Rukopis primljen za tisak 11. 5. 2018.

Klesarstvo i graditeljstvo, Pučišća

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Autorica donosi nedavno restaurirane dijelove kamina iz palače Milesi u Splitu koji su izrađeni od kamena Rosso Verona. Raspravlja o tipologiji kamina na bočnim konzolama, s motivom spirala i lavljih šapa, što se prema renesansnim traktatima u lokalnom kamenu izvode na području pokrajine Veneto tijekom 16. i 17. stoljeća, a kao import stižu u Dalmaciju.

Ključne riječi: kamin; palača Milesi; Split; Rosso Verona; Sebastiano Serlio

Oprema dalmatinskih kuća i palača većim je dijelom nestala iz nekadašnjih ponutrica. Ugradbeni kamini kamini tijekom vremena su reutilizirani, premješteni u nove prostore ili pak preklesani za građevinski materijal. Pomnom analizom građevina otkrivamo ih po sačuvanim nišama, gajfunima i dimnjacima. Klesarski ukrašena kućna ognjišta sačinjena od kamenog arhitrava na stupovima ili na profiliranim nogama, kroz protekla dva stoljeća gotovo su u pravilu rastavljena i odnesena pa tek rijetke primjerke možemo zateći u izvornom prostoru. Iznad arhitrava i bočnih stijenki dizala se napa (*cappa*) u obliku prizme na kojoj su u raskošnim interijerima bili oslikani alegorijski prizori, grb ili geslo plemićkog roda. U nekim inventarima i narudžbama iz prve pol. 15. st. navode se kamini na stupićima s kapitelima ukrašenima glavama majmuna, a sred arhitrava bio je grb s dječacima – nosačima štita.¹ Slični su fragmenti pronađeni u splitskim i trogirskim palačama,

¹ C. Fisković, „O starim dalmatinskim kaminima“, *Bulletin razreda za likovne umjetnosti JAZU* 1 (51), Zagreb, 1981., 35, 39, 40.

Dijelovi kamina iz palače Milesi u Splitu

a vezani su za djelovanje Nikole Firentinca u tim sredinama.² Iako uklonjeni iz interijera, često su njihovi ukrašeni fragmenti ugrađeni na vidljivim dijelovima sklopa za kasnijih građevinskih preinaka, pa su u Velikoj palači Cipiko u Trogiru pronađeni na zajedničkim prostorima stubišta i dvorišta.

Isprave iz komunalnih arhiva Srednje Dalmacije upućuju na narudžbe za kamine koje su bile povjerene domaćim klesarima poglavito s Brača i Korčule. Tako klesar Stjepan Bokanić iz Pučišća, među elementima arhitektonske plastike za kuću Dešković Arbanasović u Omišu 1610. godine izrađuje ... *Una Nappa alla francese* ... koja je duga 32 stope.³ Prilikom gradnje kuće pjesnika Jeronima Kavanjina u Sutivanu 1692., navodi se ... *In carico e discarico de pilastri per camin*, a 1698. godine ... *Spesi in far camin, e la napa, cioè camin a campana*.⁴ U ostavinama i diobama kamini se procjenjuju uz kamene ormare, pila i krune bunara kao vrijedni elementi opreme interijera. Prilikom rušenja kuća elementi

² R. Bužančić, „Prilozi za Nikolu Firentinca u Splitu i Trogiru“, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* (dalje: *PPUD*) 41, Split, 2008., 301-312.

³ V. Kovačić, „Klesari iz obitelji Bokanić u Omišu“, *Omiški ljetopis* 4, Omiš, 2008., 26. U lapidariju Omiškog muzeja stup je s kanelirama na čeonj strani i četvrtastim kapitelom ukrašenim plastičnim ovulusom koji je mogao pripadati konstrukciji kamina. Taj motiv čest je u morfologiji Bokanićeve radionice (portal župne crkve u Omišu, stup za zastavu Omiš, spomenik u obliku piramide u Trogiru).

⁴ A. Jutronić, „Gradnja Kavanjinove kuće u Sutivanu na Braču 1690-1705“, *Starine JAZU*, knj. 48, Zagreb, 1958., 26, 29. Iako je kamenje za gradnju doneseno brodom iz Salone, dio klesarski obrađenog kamenja dopremljen je s Korčule i iz obližnjih kamenoloma kod Bobovišća i uvale Stipanske.

obrađeni klesarskim tehnikama prodavani su na dražbama, a ukrašeni kamini i grbovi bili su osobito poželjni za trgovce antikvitetima i bogatiji građanski sloj, pa su neprijetno nestajali iz osiromašenih dalmatinskih sredina.⁵

Na mjestu gotičkih i renesansnih kuća blizu gradskog kaštela jugozapadno od Dioklecijanove palače u Splitu, podignuta je početkom 18. stoljeća monumentalna palača obitelji Milesi po uzoru na mletačke barokne palače.⁶ U interijeru palače nalazio se jedan od najvećih dalmatinskih kamina izrađen od crvenkastog mramora tipa *Rosso Verona*. Na srednjem dijelu visokog arhitrava ističe se glatki srednji pojas s izduženim S-profilom maniristička oblikovanja, naglašen gustom profilacijom u podanku i simom na vrhu. Monolitni arhitrav ima dovršeni ugao, a posebni elementi s istim profilom bili su montirani kao bočni nosači nape. U središtu arhitrava nema grba ni ukrasa kao na sačuvanim gotičko-renesansnim i manirističkim kaminima. Noge s

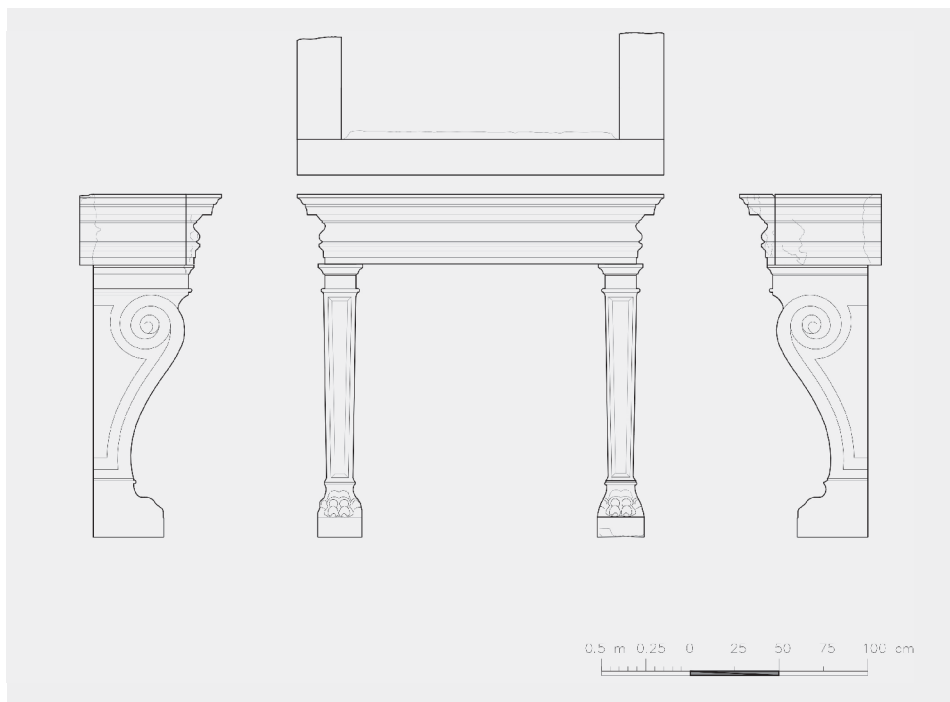
Noga kamina s volutom i lavljom šapom iz palače Milesi

⁵ Prilikom rušenja Kneževe palače na splitskom Narodnom trgu, brojni primjerci gotičko-renesansne arhitektonske skulpture dospjeli su u zbirku Radman u Omišu. Usp. R. Tomić, *Obitelj Radman i njezina zbirka umjetnina*, Omiš, 1999., 13.

Don Frane Bulić kao konzervator oštro se protivio brisanju memorije lokalne sredine, smatrajući da grbovi trebaju ostati na izvornom mjestu. U Trogiru je tek u slučaju rušenja kuća preporučio ugradnju grbova u dvorištu Gradske vijećnice. Usp. S. Piplović, *Graditeljstvo Trogira u 19. stoljeću*, Split, 1996., 63. Spriječio je odlazak jedne pošiljke kamenih grbova iz Omiša na Brijune. Usp. Konzervatorski arhiv u Splitu (Arhiv Konzervatorskog odjela u Splitu, Kons. 9, 29 i 55/1909). Kamini su još jednostavnije iščezli iz interijera i vrlo su rijetki primjerci ostali u prvobitnom prostoru, posebno u gradskim sredinama.

⁶ K. Prijatelj, „Novi prilozi o baroku u Splitu“, *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku* 2, 1953., 20; D. Martinović, „Splitski Milesi i njihova diploma iz 1711.“, *Kulturna baština* 31, Split, prosinac 2002., 179 i dr.

Arhitektonska skulptura u interijeru palače vrlo je raznorodna s odlikama renesanse i rustičnog kasnog baroka. Na stubištu je ugrađena menzola s volutom i ženskom glavom na vrhu koja nosi fragment arhitrava izrađena poput noge kamina s hermama na voluti prema tipologiji kamina sjeverne Italije prve pol. 16. st. Slični kasnorenesansni kamini završavali su maskeronom, a jedan od istaknutih primjera je Bokanićev *in situ* sačuvan kamin iz kuće obitelji Quarco u Trogiru. Jedna konzola s volutom i kaneliranim čeonim dijelom nalazi se u lapidariju benediktinskog samostana sv. Nikole u Trogiru. Nedavno je u kuli Vitturi pronađen nadvoj s medaljonom u središtu koji je možda pripadao nadvratniku kamina. Isti oblik ima Palladijev kuhinjski kamin u vili Foscarei (Malcontenta) iz oko 1560.

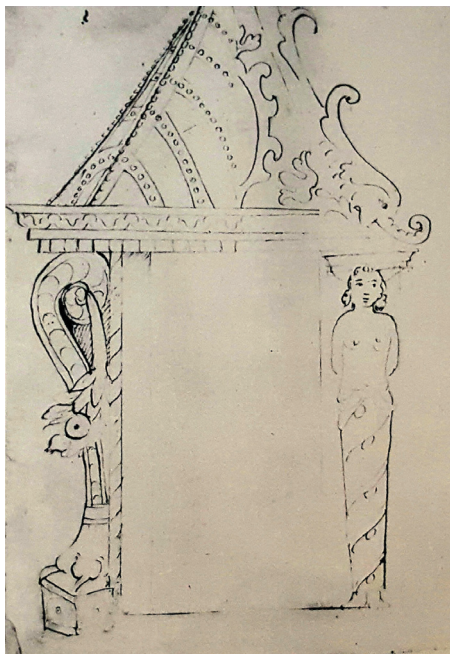

Crtež kamina iz palače Milesi (Klara Šolić, ing. geod.)

plitkoreljefnom volutom na gornjoj strani imaju profilirani plitki kapitel. Donji dio završava masivnom lavljom šapom s kandžama na četvrtastoj stopi. Čeona strana mensole uokvirena je žlijebom sa središnjom konveksnom ispunom, a na bočnim stranama upuštena traka uokviruje plitku volutu. Zidane nape najčešće su bile oslikane dekorativnim motivima, međutim kamin palače Milesi nije sačuvan *in situ* te je eventualni uzorak oslika davno izgubljen, za razliku od ovalnih medaljona stubišta. Ovaj iznimni ukrasni element dio je arhitektonske plastike interijera palače i vjerojatno je pripadao glavnom salonu koji se dugom balkonadom otvara prema trgu. Rastavljen je prilikom adaptacije palače u Pomorski muzej kasnih 50-tih godina prošlog stoljeća i pohranjen u dvorištu u začelju. Ondje je bila i monumentalna kruna bunara s grbom obitelji Milesi do premještanja u lapidarij Arheološkog muzeja.

Kamin je bio rastavljen na pet elemenata: arhitrav (207 x 38 x 22 cm), bočne strane arhitrava (60 x 38 x 11-25 cm) i dvije menzole (24 x 155 x 25-57 cm), a desna menzola je slomljena na dva dijela – volutu i lavlju šapu – i nedavno je restaurirana.⁷ Kamen *Rosso Verona* često se naziva mramorom iako petrografski pripada vapnencima. Intenzivnog je kolorita, slojevite teksture sa svjetlijim mrljama, po-

⁷ Restauratorske radove izveli su restauratori Zoran Boban i Ante Antunović iz tvrtke Neir d.o.o. Split, 2017./2018. godine. Uskoro će biti montiran na izvornom mjestu u palači Milesi, sjedištu Zavoda za znanstveni i umjetnički rad HAZU u Splitu.

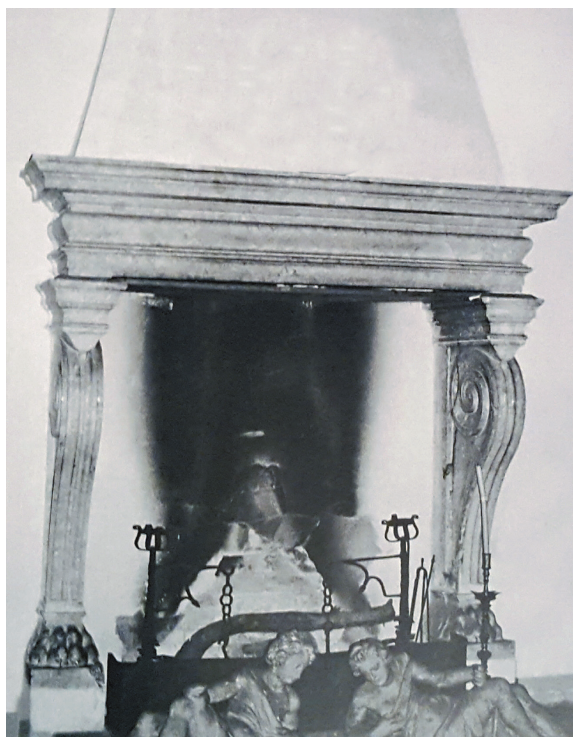
Crteži kamina iz korčulanske bilježnice, 17. st.

Noga kamina iz samostana sv. Nikole u Trogiru

*Noga kamina s hermom
iz palače Milesi*

J. Sansovino, Kamin u vili Garzoni u Pontecasaleu kod Padove

datan za obradu, a nakon poliranja i nanošenja voska, ima blistav izgled mramora. Ovaj se kamen u raznim tonovima, od žućkaste i ružičaste do crvene, vadio još u antici iz podzemnih tunela planine Prun i rudnika kod Sant'Ambrogio di Valpolicella, a transport se obavljao plovnicama dijelovima rijeka Adige i Po, pa je korišten za niz građevina, od amfiteatra u Veroni do palača, crkava i fortifikacija u Padskoj nizini. U Dalmaciji je imao veću primjenu u sakralnim građevinama, posebno za oltare, a manje u stambenim interijerima. S obzirom na porijeklo i trgovačke veze obitelji Milesi, kao i stilske odlike palače u tradiciji mletačkog kasnog baroka, kamin je zasigurno stigao kao

import iz sjeverne Italije. Pripada tipologiji kamina koja je postala uobičajena u drugoj pol. 16. st. u Venetu, a temeljena je na traktatima Sebastijana Serlija i na arhitektonskom jeziku teorije redova. Predložak za vertikalne elemente s razvijenim volutama na gornjem dijelu i lavljim šapama na dnu prvi donosi S. Serlio 1537. godine (Libro IV, p. 157) što je bio poticaj za normiranje novih pravila za ovu arhitektonsku strukturu. Već 1540. nastaju prva ostvarenja poput elegantnog kamina Jacopa Sansovina u vili Garzoni u Pontecasaleu kod Padove, a Andrea Palladio u vili Godi u Loredu (Lugo Vicentino) s istim tipom kamina stvara jedinstvene interijere oslikanih sala.⁸ Kamin monumetalne arhitektonske strukture koristi Michele Sanmicheli god. 1555. u palači Roncale u Rovigu i u palači Grimani u Veneciji.⁹

U drugoj pol. 16. stoljeća usvojen je kao klasični tip kamina, a na čeonom dijelu piramidalne nape projektira se bogato skulpturalno nadgrađe modelirano u gipsu. Ističu se primjerci Bartolomea Ridolfija u palači Guarienti u Veroni, te u vili Rotondi kod Vicenze koje je izradila radionica Ottavijana Ridolfija, a na temelju crteža Alessandra Vittorije.¹⁰ Arhitektonski okvir kamina zadržava tipolo-

⁸ L. Attardi, *Il camino veneto del Cinquecento. Struttura architettonica e decorazione scultorea*, Angello Colla Ed., 2002., 54 i dr.

⁹ Isto, 55.

¹⁰ Isto, 145 i dr.; L. Attardi, „Alessandro Vittoria e l'origine dei “cimieri ornati” nel camino

lošku jednostavnost s razvedenijim profilom arhitrava, dok se raznolikost postiže varijacijom boja različitih materijala u rasponu od crvenih tonova *Rosso Verona* do zrnate strukture granita i crnih podnožja visoka sjaja. Na širem području Veneta, posebno Verone, ovaj tip kamina traje kroz čitavo 17. st. s velikim brojem izvedenih primjeraka u lokalnom kamenu. Kamin iz palače Milesi porijeklom je iz iste regije, ali bez sačuvanih izvora o gradnji nije moguće odrediti je li naručen i izrađen za splitsku palaču ili otkupljen iz razvrnutog interijera neke postojeće građevine.

U tipologiji kamina već u drugoj polovici 16. st. u dokumentima se koriste regionalni termini: *alla francese*, *alla romana*, *alla lombarda*, *alla veneziana* i *alla fiorentina*, iako neki od njih u osnovi ponavljaju iste oblike. Vincenzo Scamozzi u svom traktatu *Dell'idea della architettura universale* definira tri osnovne grupe četverokutnih kamina koji se izrađuju u suvremenim salama i salonima u Italiji s obzirom na njihovu konstrukciju i nadgrađe.¹¹ *Nappa alla lombarda* izvrsna je oblika i proporcija, od kvalitetna i poliranog kamena. U obliku je paviljona i većinom se koristi na gornjim katovima gdje su uža zidovi od opeka, izbačena je izvan lica zida i oslanja se na stupove, pilastre, statue, zidane završetke, a ponekad je ugrađena i ploča s natpisom. Iznad je ukrašeni arhitrav, friz ili vijenac, koji nosi piramidalni dio nape. Drugi tip je *nappa alla francese* koja je gotovo u cijelosti podignuta izvan zida, a ne ukopana u zidnu masu, premda se obično nalazi na mjestima znatno širih zido-

A. Palladio, Kamin u vili Godi u Loredu
(Lugo Vicentino)

veneto“, u: *Alessandro Vittoria e l'arte veneta della maniera*, Atti del Convegno Internazionale di Studi, Università di Udine, 26-27 ottobre 2000, Udine, 2001., 41-56.

¹¹ „Delle nappe, e nicchi, et tabernacoli, e loro adornamenti, ed e' frontespicii, e suolte, e cartelli, ed altre parti assessorie: e delle materie ad uso di queste cose“, U: *Dell'idea della architettura universale di Vincenzo Scamozzi architetto veneto*, Parte Seconda, Libro Sesto, Cap. XXXV, In Venetia presso Lautore MDCXV, p. 164.

U traktatu *I quattro libri dell'architettura*, tiskanom u Veneciji 1570., Andrea Palladio donosi kratki tekst s naslovom „De' Camini“ s pregledom konstrukcije kamina u klasičnoj antici. Ističe da se u njegovo vrijeme grade kamini u širini zida, a visoki dimnjaci odvođe dim izvan građevine pa je od posebne važnosti određivanje njihova presjeka. Palladio se posebno ne osvrće na oblikovanje napa.

M. Sanmicheli, Kamin u palači Roncale u Rovigu, 1555.

M. Sanmicheli, Kamin u palači Grimani u Veneciji

va. Budući da je ova vrsta kamina omiljena u Rimu, naziva se i *nappa alla romana*. Treći tip nosi ime *nappa alla veneziana* i ima odlike prethodna dva, a dobrim dijelom je takav kamin ukopan u debljinu zida pa se naziva *à meza francese* ili *à mezo padiglione*. Upravo po ovom mletačkom arhitektu nastao je oblik *nappa alla scamoziiana* za jednu vrstu nape koja se oslanja na ograde sa strana svijetlog otvora te ima ornamentirani arhitrav, friz i vijenac. Ukrasi nisu samo na čeonj već i na bočnim stranama, ali ne koristi piramidu ili sličnu konstrukciju koja izlazi izvan zida.

U traktatu o dorskom redu Sebastiano Serlio opisuje odgovarajući tip kamina izvan zida.¹² Ovisno o veličini prostorije, određuje se prikladna visina i širina, a visina se mjeri od poda do ispod arhitrava i dijeli na četiri dijela. Arhitrav, friz i vijenac iznose jednu četvrtinu te visine. Prednja strana menzole iznosi 1/7 visine, a kapitel polovinu širine prednje strane. Menzola se u donjem dijelu sužava za četvrtinu, ali se stopa širi tako da širina soкла ispod stope ima istu širinu kao gornji dio noge. Ukoliko menzola u cijeloj visini ima istu širinu, treba je što više približiti zidu kako bi pogledom

¹² *Tutte l'opere d'architettura, et prrospectiva di Sebastiano Serlio Bolognese*. Diviso in sette libri, In Vinegia, Presso gli Heredi di Francesco de' Franceschi, MDC, libro IIII, p. 156 v. (1537.).

iz daljine izgledala uža. Napa kamina koja se diže piramidalno, neće izgledati skladno ako je previsoka. Donji je dio nape iznad prvog vijenca, a ukupnu visinu određuje arhitekt po vlastitoj prosudbi i ovisno o visini prostorije. Ovi omjeri odnose se na monumentalne forme, a za prosječne i manje kamine visinu od arhitrava do poda treba podijeliti na pet dijelova. Petina visine odnosi se na arhitrav, friz i vijenac, širina prednje strane menzole je $\frac{1}{9}$ visine, a kapitel iznosi polovinu njene širine. Tako će kamin manjih dimenzija izgledati skladnije i elegantnije.

Rani oblik kuhinjskog kamina ima izgled sobice sa središnjim dimnjakom čije ostatke još nalazimo u ruralnim sredinama i samostanskim sklopovima (Rožat, Bol, Pustinja Blaca). Nešto suvremeniji oblik kuhinje-blagovaonice nastaje u stojnim kućama ladanjskog karaktera iz druge pol. 16. stoljeća koje imaju obrambena svojstva kaštela. Tu se ubraja veliki kuhinjski kamin iz kaštela Cerineo u Škripu na otoku Braču koji čini funkcionalnu cjelinu s krunom bunara i kamenim pilom. Jednostavni arhitrav sa skošenim vijencem leži na tri profilirane konzole koje se izlazeći iz zida oslanjaju na četvrtastim nosačima, a nad njim se diže široka i niska napa. Prostorija je imala drveni oslikani grednjak i izvedena je u sklopu gradnje kaštela 1570. godine. Iako je kamen potpuno pocrnio od gorenja, nema tragova grba ni natpisa. Glatka obrada arhitrava bez profilacije

A. Paladio i O. Ridolfi, Kamin u vili Rotondi kod Vicenze

Aukcijski primjerak kasnorennesansnog kamina

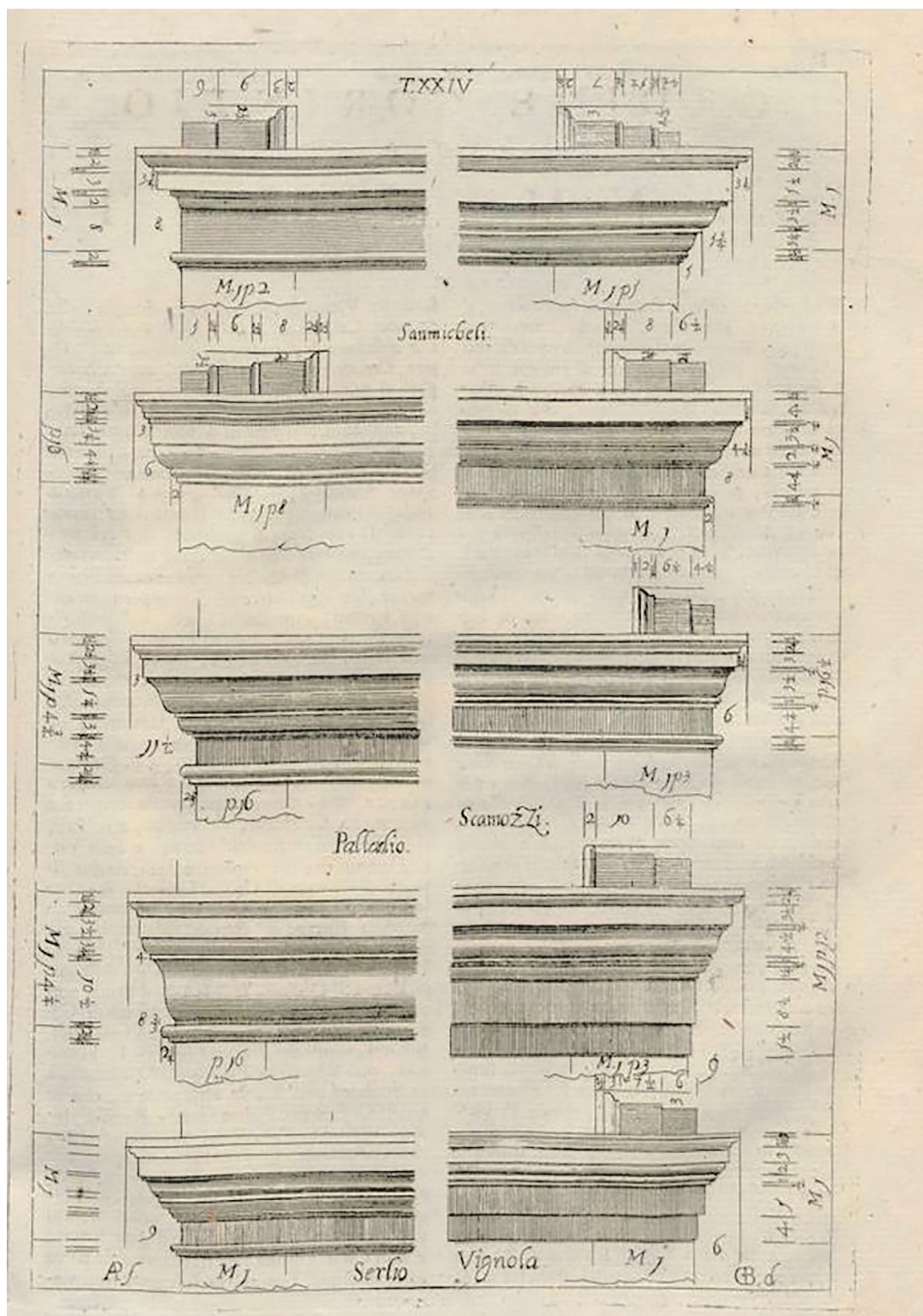

Kuhinjski kamin iz kaštela Cerineo u Škripu

i način adiranja konzola ukazuje na tehnički primat tesarstva nad klesarstvom bez primjene suvremenih znanja o arhitektonskim redovima. Tek radovi Trifuna Bokanića i njegove radionice na Braču i širom Dalmacije pokazuju poznavanje klasičnih redova i njihovu slobodniju interpretaciju. Radionički nacrti sačuvani na kamenim pločnicima u Trogiru i u Pučišćima svjedoče o preresu projekata prilikom izvedbe iz bilježnice na točnu mjeru.¹³ Iako o poznavanju klasičnih redova i kasnorenesansnih traktata u domaćoj sredini možemo tek nagađati na temelju analize radova u kamenu, dragocjeni autografi Ivana i Ignacija Macanovića¹⁴ na izdanju Vitruvija „I dieci libri dell' architettura“ iz 1567. osvjetljavaju moguće izvore za poduku dalmatinskih graditelja i klesara tijekom 17. i 18. stoljeća.

¹³ R. Bužančić, „Trogirski i hvarski opus Trifuna Bokanića“, *Klesarstvo i graditeljstvo*, broj 1-2, god. XXI., kolovoz 2010., 8, 26.

¹⁴ C. Fisković, „Crteži graditelja i kipara u korčulanskoj bilježnici“, *PPUD* 31, Split, 1991., 266.

Modularni presjek jonskog arhitrava. Iz: Li cinque ordini dell'architettura civile de Michel Sanmicheli rilevati dalle sue fabbriche/E descritti e pubblicati con quelli di Vitruvio, Alberti, Palladio, Scamozzi, Serlio e Vignola, Verona, 1735.

A CONTRIBUTION REGARDING TO THE TYPOLOGY OF LATE-RENAISSANCE FIREPLACES

Summary

The furnishing of Dalmatian houses and palaces has mostly vanished from their former interiors. Built-in stone fireplaces were reutilised over the course of time, moved into new premises, or re-carved to be used as building material. The household fireplaces decorated with carvings, made of a stone architrave on pillars or on moulded feet, were almost as a rule disassembled and taken away over the last two centuries, and just a few rare specimens can be found in the original space. Over the architrave and the side walls, there was a hood (*cappa*) in the shape of a prism on which in rather luxurious interiors, allegorical scenes and the coat of arms or motto of a noble line would be painted.

Documents from the commune archives of central Dalmatia take us to commissions for fireplaces that were confided to local carvers, particularly from Brač and Korčula. For example, among the elements of architectural decoration for the Dešković Arbanasović House in Omiš in 1610, the carver Stjepan Bokanić from Pučišće made *una nappa alla francese*, 32 feet long. Mention is made of *In carico e discarico de pilastri per camin* while a house was being built for the poet Jeronim Kavanjin in Sutivan in 1692, and in 1698 *Spesi in far camin, e la napa, cioè camin a campana*. In bequests and property divisions, fireplaces were valued, along with stone cupboards, well heads and wash basins as valuable elements of interior decoration. When houses were pulled down, elements that had been worked with carving techniques were sold at auctions, and decorated fireplaces and coats of arms were particularly sought by traders in antiques and the richer bourgeoisie, and gradually vanished from these impoverished Dalmatian milieus.

On the site of the Gothic and Renaissance houses close to the civic castello to the south west of Diocletian's Palace in Split, at the beginning of the 18th century, the monumental palace of the Milesi family was put up, modelled on Venetian Baroque palaces. In the interior of the palace there was one of the largest Dalmatian fireplaces, made of reddish marble of the Rosso Verona type. In the central part of the high architrave a smooth central zone with an elongated S moulding of Mannerist design stands out, emphasised by the dense moulding at the bottom and a *sima* at the top. The monolithic architrave has a finished corner, and special elements with the same moulding were assembled as lateral supports for the hood. In the centre of the architrave there is neither coat of arms nor ornament as there is on extant Gothic-Renaissance and mannerist fireplaces. Legs with a bas relief on the upper part have moulded shallow capitals. The lower part ends with a huge lion's paw with claws on a square base. The front side of the mantelpiece is framed with a groove with a central convex fill, and on the lateral sides an inlet strip frames a shallow volute. This outstanding decorative element is part of the

architectural decoration of the palace's interior and probably belonged to the main salon that opens with a long balconade onto the square.

The fireplace consisted of five elements: architrave, lateral sides of the architrave and two mantelpieces; the right mantelpiece was broken into two parts – a volute and a lion's paw – and was recently restored. The stone Rosso Verona is often called marble although in petrographic terms it belongs among the limestones. It has a vivid colour and layered texture with light blotches, easy to work, and after polishing and the application of wax has the brilliant appearance of marble. In Dalmatia it was particularly used in religious buildings, particularly for altars, and not so much in residential interiors. Because of the origin and the commercial connections of the Milesi family, as well as the stylistic features of the palace in the tradition of the Venetian late Baroque, the fireplace almost certainly arrived as an import from northern Italy. It belongs to the typology of fireplace that became common in the second half of the 16th century in Veneto, and is based on the treatises of Sebastiano Serlio and the architectural language of the theory of orders. A prototype for the vertical elements with developed volutes at the top and lion's paws at the bottom was first provided by Serlio in 1537 (Libro IV, p. 157), which was a stimulus for the formulation of new rules for this architectural structure, applied by Jacopo Sansovino, Andrea Palladio and Michele Sanmicheli.

In the second half of the 16th century it was taken over as the classic type of fireplace; on the front part of the pyramidal hood a rich sculptural superstructure modelled in plaster is projected/designed. Outstanding examples are of Bartolomeo Ridolfi in the Guarienti Palace in Verona and the Villa Rotonda near Vicenza, made by the workshop of Ottaviano Ridolfi, after drawings of Alessandro Vittoria. The architectural frame of the fireplace retained the typological simplicity with the more indented architrave moulding, while diversity was achieved by varying the colours of the different materials, ranging from the red tones of Rosso Verona to the grainy structure of granite and highly polished black bases. Throughout Veneto and particularly in Verona this type of fireplace lasted through the 17th century, with a large number of specimens made in local stone. The fireplace from the Milesi Palace has its roots in the same region, but without extant sources about the building it is not possible to determine if it was commissioned and made for the Split palace or bought from the demolished interior of some existing building.

Key words: fireplaces; Milesi Palace; Split; Rosso Verona; Sebastiano Serlio